

de wereld. Een herhaling van de grote crisis ziet hij niet meteen aan de einder, maar hij stelt toch de vraag: 'Can it happen again?'

Historici hebben niet de taak om de geschiedenis te remediëren of voorspellingen te doen. Hobsbawm geeft dan ook geen echte recepten. Hij analyseert trends, invloeden en bewegingen en laat daar een soms verrassend actueel historisch licht over schijnen. Ooit heeft Hobsbawm beweerd dat het historisch perspectief uit niets anders bestaat dan het vermogen te onderscheiden welke zaken veranderen en welke dezelfde blijven. Met *Age of extremes* heeft hij een formidabele poging ondernomen om deze wijsheid toe te passen.

Jan Vermeersch

De politiek voorbij

Een blik op de jaren negentig.

Luc Huyse, Kritak, Leuven, 1994.

Een nieuw boek van Huyse is altijd wel aanleiding om het debat over politieke ontwikkelingen wat meer gestoffeerd en zakelijker te voeren. Vooral diens vermogen om modieuze duidingen in termen van 'toenemende apathie', 'de kloof', 'particratie' of zelfs 'corruptocratie' te situeren binnen een langere termijn-perspectief en de ruimere omschrijving van de westerse democratieën draagt hij tot een genuanceerdere inschatting van plaatselijke gebeurtenissen.

Wellicht is er ondertussen al zoveel inkt gevloeid over de verkiezingsuitslag van 24 november 1991 dat in het eerste deel alleen maar platgetreden paden konden worden bewandeld. Weliswaar is, aldus Huyse, de kloof tussen burgers en politiek niet nieuw, maar eigen aan het nieuwe politieke wantrouwen is toch dat het zich tegen 'de' politiek en 'de' overheid in hun geheel keert en niet meer tegen bepaalde verkozenen of beleidsopties. Partijtrouw vanwege min of meer omschreven kiezerspublieken neemt zienderogen af en het kiesgedrag wordt wisselvalliger en minder voorspelbaar. Het 'politieke' engagement van grote groepen wordt gekenmerkt door afstandelijkheid en wantrouwen, weerbaarheid en verzet. Dat wordt volgens de auteur niet zo zeer veroorzaakt door teleurstelling omwille van het 'gebrek aan beginselvastheid' en de 'compromisseneigendheid' vanwege politici - het is nooit anders geweest - als wel omdat 'de politiek' en de sfeer van 'het politieke' minder duidelijk kunnen worden gesitueerd en afgebakend en de agenda van de bewindslui aldus niet automatisch spooft met wat de bur-

gers, vanuit hun ervaringswereld, van de politiek verlangen. Er is sprake van een vervaging van het object en van de bevoegdheid van de politiek. Zo mag de slagkracht van de politiek, met name op het terrein van het economisch beleid, door internationaliseringsprocessen dan al zijn afgenomen en beseffen politici dat ook, het neemt niet weg dat de burgers andere verwachtingen blijven koesteren en gefrustreerd raken waar de publieke sector niet in staat is hun verzuchtingen te beantwoorden. Tegenover een kennelijk machteloze staat ervaren zij immers een bemoeizieke overheid, die alles regelt en een groter beslag legt op het nationaal inkomen.

In dit bestek past ook Wilfried Dewachters vaststelling hoe sterk het 'beeld' van het politieke bij 'ingewijden' verschilt van dat van het ruime publiek. De burgers schrijven, na de eerste minister, de ministers en de partijvoorzitters, vooral de parlementsleden een grote macht toe, terwijl de meer ingewijde elite diezelfde parlementsleden pas op de zeventiende plaats rangschikt, na bijvoorbeeld vakbonds- of VBO-leiders, voorzitters van een belangrijke financiële groep, kabinetschefs of politieke redacteurs van een krant. Dit veruiterlijkt een dramatisch verschil tussen de politieke werkelijkheid en de perceptie van de burgers, een perceptie die door de zichtbaarheid van verkiezingen en van de parlementaire activiteit wordt gecreëerd, zonder dat daaraan een werkelijkheid beantwoordt.

Volgens Huyse zijn vooral processen van individualisering en de 'zucht naar een genegocieerd bestaan' verantwoordelijk voor een overbevraging van een overheid waarvan het beleid tegelijk aan legitimiteit en effectiviteit moet inboeten. Tot hier bewandelt Huyse bekende paden. Dat wordt an-

ders waar hij de oorzaken van dit verlies aan legitimiteit en effectiviteit, mede op grond van het werk van de Duitse socioloog Ulrich Beck vanuit globale maatschappelijke processen interpreteert waarbinnen 'de politiek' een flink stuk van zijn monopolie over 'het politieke' moest afstaan en delen met andere actoren.

Vooreerst is het politieke gebeuren transnationaal geworden en liggen de hefboomen van het beleid al lang niet meer op nationaal vlak. Die schaalvergroting wordt echter nog onvoldoende begrepen door de burgers, maar ook door politieke actoren die blijven doen alsof ze nog de hefboomen in handen hebben. Terecht merkt Huyse op dat veel van de recente voorstellen om 'de kloof' te dichten, zoals de herwaardering van het parlement of de openbaarheid van bestuur, zich binnen het nationale kader blijven bewegen en aldus valse verwachtingen creëren.

Vervolgens zijn de officiële politieke instellingen al lang niet meer de enigen die beslissingen met een algemene strekking nemen. Ook andere actoren doen, in die zin, 'aan politiek'. Dat is met name het geval voor het bedrijfsleven, de wetenschappelijk-technologische wereld, de journalistiek en de rechterlijke macht. Huyse blijft lang stilstaan bij hun reële, maar nog vaak genegeerde politieke macht die men niet in termen van 'lobbying' kan begrijpen, maar die veeleer de vorm aanneemt van een daadwerkelijke machtsafstand vanwege de professionele politieke klasse. Grote delen van 'het recht' worden in werkelijkheid door de rechters gemaakt, verstrekkende economische beleidsbeslissingen worden door de techno-economie genomen, terwijl de media een diepgaande invloed uitoefenen op de inhoud en de

vorm van levens- en wereldbeschouwingen, waardenoriëntaties en maatschappijvisies. Tenslotte blijkt ook de bevolking een grotere 'politieke' verantwoordelijkheid te verwachten van dergelijke actoren die niet tot de politiek in de strikte zin behoren. De groeiende aandacht voor bedrijfs- en media-ethiek en voor professionele ethische codes evenals de aan de orde gestelde maatschappelijke verantwoordelijkheid van de magistratuur wijzen in die richting.

'De politiek' is, in termen van Niklas Luhmann, nog slechts vanuit het interne perspectief van de politici het centrum van de maatschappij. In werkelijkheid is de politiek verbroken en centrumloos geworden en is de sturingscapaciteit van de overheid slechts één onder de vele vormen van algemene sturing. Maar, indien politiek wordt bedreven door een mozaïek aan sociale partners en zuilorganisaties, bedrijven en wetenschappelijke centra, media en magistraten, dan dient daartegenover ook een grotere politieke verantwoordelijkheid van die actoren gesteld. Daar wringt, aldus de auteur, vaak het schoentje. De horizontalisering van de reële machtscentra, die eerder met elkaar onderhandelen dan dat zij door de overheid als commandopost zouden worden gestuurd beantwoordt alsnog noch aan een aanvaarding van een deel verantwoordelijkheid, noch aan de erkenning van democratische tegenspraak en tegenmacht. Huyse pleit er daarom voor om die verschuiving van een stuk politieke macht te beantwoorden door het mee-verhuizen van democratische controle en participatiemogelijkheden over en in die nieuwe machtscentra, zowel vanwege het ruime publiek als vanwege een 'interne oppositie'. Die voorstellen werkt hij niet echt uit, hij stipt slechts ten-

densen aan die in die richting gaan, zoals de tegenspraak van een 'Syndicat de la Magistrature' of de erkenning van ruimere inspraak- en oppositiemogelijkheden in wetenschaps-politieke beleidsinstanties.

Volgens Huyse gaat aldus een stuk van de politieke macht aan de politiek voorbij en is het onwerkzaam de overheid als centrum van de maatschappij te herstellen; het zal haar macht moeten delen met andere actoren. Dat is beslist een controversiële stelling, omdat de onderlinge verhouding tussen die diverse actoren niet meteen duidelijk wordt gesteld. Huyse is immers, zoals steeds, bijzonder voorzichtig in het formuleren van normatieve standpunten. Hij vaart af-tastend langs ideeën over burgerdemocratie of maatschappelijk middenveld, waardeert het aanzwengelen van de discussie over grondslagen en grenzen van de politiek, maar wijst ook meteen op de beperkingen in het gevoerde debat. Het is alvast de grote verdienste van *De politiek voorbij* dat het de bakens voor een discussie over een 'herwaardering van de politiek' en een 'herwaardering van de burger' verlegt, ook voor wie die bakens niet meteen als normatieve richtlijnen aanvaardt. Zo valt er wel wat af te dingen op de manier waarop Huyse met noties omspringt als 'de' burger, die steeds individualistischer zou handelen en denken. Huyse blijkt weinig oog te hebben voor sociologische categorieën en er zijn toch fundamentele verschillen in het soort macht dat door de 'techno-economie' altijd al werd uitgeoefend en, bijvoorbeeld de 'macht van de magistratuur', die tenslotte toch overheidsmacht blijft. Verder pleit Huyse wel voor democratisering en voor tegenmacht maar maakt hij niet duidelijk hoe die, met name voor wat het economische be-

treft, effectief kan worden gemaakt, gegeven de door hem geschetste internationaliseringstendensen. En tenslotte pleit Huyse terecht voor interne en externe democratisering van economische, wetenschappelijke, juridische of journalistieke beslissingscentra, maar laat hij in het midden of daartoe niet precies de macht van 'de politiek' in de strikte zin dient ingezet. Zeker, die centra nemen ook beslissingen met een algemene strekking en raken algemene belangen. Maar daaruit volgt nog niet dat zij het algemeen belang tot richtsnoer van

hun beslissingen (kunnen of willen) nemen. De macht van 'de' politiek is inderdaad beperkt, zeker die van de nationale politiek. Men is daarom ook toe aan democratiseringsprocessen in de economische sfeer, in de media. De vraag is echter of men daartoe niet ook politieke instrumenten zal moeten inzetten of dit niet ook een versterking van de politieke democratie (met inbegrip van de rechtspraak) én van haar legitimiteit als vertolker van algemene belangen veronderstelt. Alsnog gaan de trends in het bedrijfsleven, de media en het wetenschappelijk onder-

zoek immers vooral in de richting van grotere concentratie, verticalisering en afkalving van participatie- en inspraakmogelijkheden, al dient erkend dat de interne oppositie hiertegen inderdaad groeit.

De trends die Huyse schetst zijn ongetwijfeld reëel. Maar de centrale vraag blijft toch van waaruit men de door de overheid met andere actoren gedeelde macht het best democratiseert of überhaupt kan democratiseren. In die discussie houdt Huyse zich erg op de vlakke.

Koen Raes